

ESPAIS

El butlletí de la Xarxa d'Espais Naturals de les Illes Balears

Hivern de 2024/Número 11

**Govern de les
Illes Balears**

Conselleria d'Agricultura,
Pesca i Medi Natural

Foto: Arxiu Conselleria Agricultura, Pesca i Medi Natural

QUÈ HI HA AQUESTA TEMPORADA?

- Parc Natural de sa Dragonera **Pàg. 3**
- Qui fa què: L'equip d'aquariologia del centre de visitants
Parc Nacional Maritimoterrestre de l'Arxipèlag de Cabrera **Pàg. 4**
- Activitats d'educació ambiental: "Sargantanes i colors"
Reserves Naturals des Vedrà, Es Vedranell i els Illots de Ponent **Pàg. 5**
- Activitats d'educació ambiental: I Jornada del Programa Aprenentatge-Servei a la Península de Llevant
Parc Natural de la Península de Llevant **Pàg. 6**
- Un cas d'èxit: Repoblació de flora catalogada i quasi desapareguda a les Balears al Parc Natural des Trenc-Salobrar de Campos
Parc Nacional Maritimoterrestre des Trenc-Salobrar de Campos **Pàg. 7**
- Un cas d'èxit: Alliberament de fauna autòctona. Un clàssic de les activitats d'educació ambiental
Parc Natural de Mondragó **Pàg. 8**
- Espècies: Limoniums al Parc Natural de ses Salines d'Eivissa i Formentera
Parc Natural de Ses Salines d'Eivissa i Formentera **Pàg. 9**
- Espècies: Modificació de la categoria de protecció de dues aus d'alta muntanya
Paratge Natural de la Serra de Tramuntana **Pàg. 10**
- L'entrevista: Una conversa amb Juan Antonio López (el Nene)
Parc Natural de sa Dragonera **Pàg. 11**
- Els valors etnològics dels nostres espais: Separar el gra de la palla
Parc Natural de s'Albufera des Grau **Pàg. 13**
- Els valors etnològics dels nostres espais: El canal de rec
Parc Natural de s'Albufera **Pàg. 14**
- Notes curtes dels espais naturals protegits
Reserva Natural de s'Albufereta i Parc Nacional Maritimoterrestre Cabrera **Pàg. 15**

EL PARC NATURAL DE SA DRAGONERA

L'illa de sa Dragonera, juntament amb els illots propers des Pantaleu i sa Mitjana, conformen l'únic parc natural terrestre, format per illots, que hi ha a les Balears, i precisament és aquesta doble insularitat la que li atorga el seu caràcter i li confereix un elevat valor natural que es fa palès en la quantitat d'endemismes que alberga i en la rica vida silvestre que allotja (nidificació d'aus marines, zona d'alimentació de moltes espècies, elevada densitat de sargantanes, lloc de pas de milers d'aus migratòries); tot això és degut a la seva localització en un dels extrems de Mallorca, que la converteixen en punt primer d'arribada de moltes aus, i al fet de ser, sa Dragonera, una illa no habitada per humans i lliure, per tant, de les molèsties que la població humana ocasiona a la fauna silvestre.

Sa Dragonera és una illa allargada i estreta, amb una longitud màxima de 4,1 km, té una superfície de 275 hectàrees i és parc natural des de 1995 (Decret 7/1995, de 26 de gener). Es troba separada de Mallorca, en el terme municipal d'Andratx, a una distància mínima de 780 (freu de sa Dragonera).

La seva declaració com espai natural protegit fou fruit d'una llarga lluita d'una part de la societat mallorquina, que des de la dècada de 1970 es va mobilitzar en contra de la urbanització d'aquesta illa exigint la seva conservació, per ser un dels espais naturals emblemàtics de les Illes Balears. A més de parc natural, sa Dragonera, els illots propers, i tota la zona marina que els envolta formen part també de la xarxa europea d'espais naturals Natura 2000 (ZEPA i ZEC E5000221 Sa Dragonera), i des de juny de 2011 és també patrimoni mundial, declarada per la UNESCO com a paisatge cultural dins del conjunt de la Serra de Tramuntana, de la qual sa Dragonera n'és l'extrem més occidental.

Si bé és una illa relativament petita, la seva topografia fa que tengui una superfície extensa amb diversitat d'ambients naturals, ja que és muntanyosa, i amb un relleu irregular que culmina en el punt més alt, el cim de na Pòpia, a 352 m. sobre la mar, on s'hi troba el far Vell o far de na Pòpia, ben damunt d'un elevat penya-segat, el cingle de na Guinavera, de parets gairebé verticals sobre l'oceà. Així, la vessant occidental de l'illa, cap a mar oberta, és elevada, abrupta i molt vertical, i alberga una important colònia reproductora de falcons marins (*Falco eleonora*), mentre que la vessant oriental, la que mira cap a Mallorca, és més suau i en part escalonada amb marjades, on tradicionalment s'hi han conreat oliveres, cereals i fruiters. A més del falcó marí, i del falcó pelegrí (*Falco peregrinus*), podem destacar com a grans protagonistes d'aquest parc natural l'àguila peixetera (*Pandion haliaetus*), la molt abundant sargantana (*Podarcis lilfordi*), les aus marines, especialment la baldritja (*Puffinus mauretanicus*), el virot gros (*Calonectris diomedea*), la noneta (*Hydrobates pelagicus*), la gavina corsa (*Ichthyaeetus audouinii*) i el corb marí (*Gulosus aristotelis*); els petits ocells passeriformes, que hi abunden sobretot en èpoques de migració; a més de nombrosos invertebrats. A sa Dragonera no hi ha mamífers, amb l'excepció d'algunes espècies de rata-pinyades.

La flora de l'illa és variada, degut a la diversitat d'ambients i al bon estat de conservació general de l'illa, i inclou més de 360 taxons que representen aproximadament el 25% de les espècies autòctones de les Illes Balears. La comunitat més representativa i extensa n'és la garriga d'ullastre amb olivella, amb abundants pins en les zones més baixes. Les espècies que amb més facilitat hi podem trobar, per tant, són les pròpies de les garrigues de muntanya: *Olea europea*, *Pinus halepensis*, *Cneorum tricoccon*, *Phillyrea angustifolia*, *Ephedra fragilis*, *Hypericum balearicum*, *Rosmarinus officinalis*, *Erica multiflora*... D'endemismes de distribució balear n'hi ha una vintena en aquest parc natural, però només una espècie de saladina és endèmica de sa Dragonera, el *Limonium dragonericum*.

Foto: Arxiu Conselleria Agricultura, Pesca i Medi Natural

QUI FA QUÈ ALS ESPAIS NATURALS

L'EQUIP D'AQUARIOLOGIA DEL CENTRE DE VISITANTS

El Centre de Visitants del Parc, ubicat a la Colònia de Sant Jordi, disposa de 18 aquaris en els quals s'exhibeixen unes 200 espècies representatives dels ecosistemes marins que trobam a l'arxipèlag de Cabrera. Per mantenir-los en un estat idoni hi ha un equip d'aquariologia format per quatre aquaristes i un responsable. Les seves funcions són supervisar el correcte funcionament de les instal·lacions i mantenir les espècies del Centre en òptimes condicions. Per això, es realitza cada dia una rutina de comprovacions dels diferents equips de filtració i climatització dels aquaris i controls dels paràmetres físico-químics de l'aigua com l'oxigen dissolt, temperatura, pH, amoni i nitrts.

Els organismes vius, quan arriben al Centre, han de passar un temps d'aclimatació i adaptació a una zona de quarantena en condicions controlades, on se'ls administra una sèrie de medicaments, segons les necessitats de cada individu. Progressivament, se'ls avesa a menjar inert amb una dieta tan variada com sigui possible. Quan han passat aquest procés i estan totalment adaptats, són traslladats als aquaris d'exhibició i poden ser observats pel públic que visita el centre.

L'alimentació que preparen els aquaristes cada dia consisteix en una mescla de lluç, gambes, musclos, calamarí, calamar, aladroc i sardina, en proporcions i mides variades depenent de les espècies i la grandària de l'individu. Per a l'alimentació d'animals invertebrats com cnidaris, cultiven diàriament una espècie de zooplàncton (*Artemia salina*) que s'administra en dues preses diàries.

Una altra tasca de la qual s'encarreguen els aquaristes és de la neteja periòdica que requereixen els diferents aquaris, tant de l'aquari pròpiament dit, com del seu sistema de filtració que es va saturant. Es netegen els acrílics, les roques i la decoració, d'algues oportunistes i cnidaris, com l'Aiptàsia, que poden esdevenir una plaga. Posteriorment, es xifona la sorra, que consisteix a netejar-la d'excrements, restes d'algues i aliments per evitar el podriment i conseqüentment la pèrdua de qualitat de l'aigua de l'aquari.

Des del Centre, el Parc participa en diferents projectes de conservació que es duen a terme actualment, com són el projecte petits taurons, acció Stellaris, que consisteix en la reproducció de l'espècie de tauró *Scyliorhinus stellaris* i la seva posterior alliberació al medi natural, i el programa de Head Starting de l'espècie de tortuga marina *Caretta caretta*, on l'equip d'aquariologia fa una gran tasca per optimitzar el seu creixement, per aconseguir unes garanties de supervivència màximes quan es produeixi el seu alliberament a la mar.

Fotos: Arxiu Parc Nacional Maritimoterrestre de Cabrera

EDUCACIÓ AMBIENTAL

“SARGANTANES I COLORES I UN CABUSSÓ AL FONS DE LES RESERVES”

El programa d'activitats escolars de les Reserves Naturals des Vedrà, es Vedranell i els illots de Ponent té com a objectiu sensibilitzar l'alumnat sobre la importància de la preservació d'aquestes zones naturals i les espècies que les habiten. Aquest curs 2024-2025, hem ampliat la nostra oferta educativa per als primers cursos de primària amb dues activitats noves centrades en la biodiversitat de les Reserves.

Així, amb el taller «Sargantanes i colors», els alumnes d'educació infantil i primer de primària descobriran les curiositats i varietats d'aquestes espècies tan emblemàtiques dels illots. Aprendran aspectes del seu comportament, alimentació i, sobretot, el seu paper essencial en l'ecosistema local.

D'altra banda, amb l'activitat d'aula «Un cabussó al fons de les Reserves» dirigida als alumnes de primer i segon de primària, es donen a conèixer les principals espècies marines presents a les Reserves, les amenaces que afronten a causa de les activitats humanes i la necessitat de protegir els ecosistemes marins per garantir-ne la conservació a llarg termini.

Es realitza una manualitat on cada alumne fa la seva pròpia gorgònia vermella, espècie de gran rellevància però molt desconeguda per la majoria.

EDUCACIÓ AMBIENTAL

I JORNADA DEL PROGRAMA APRENTATGE-SERVEI A LA PENÍNSULA DE LLEVANT

El centre d'interpretació del Parc Natural de la Península de Llevant va acollir dia 30 d'octubre la I Jornada del Programa d'Aprenentatge-Servei, realitzada pel Servei de Formació Permanent del Professorat de la Direcció General de Personal Docent i Centres Concertats (Conselleria d'Educació i Universitats) juntament amb el Centre de Professorat de Manacor i el Parc Natural de la Península de Llevant, de la Direcció General de Medi Natural i Gestió Forestal (Conselleria d'Agricultura, Pesca i Medi Natural). El programa d'Aprenentatge-Servei té per finalitat la generació d'aprenentatges a partir de l'entorn, amb l'objectiu de preservar i millorar el patrimoni natural, històric i cultural de l'alumnat, així com el desenvolupament de les seves competències socials i ciutadanes, a través de la realització d'actuacions de servei a la comunitat

Durant la Jornada, els centres participants han pogut compartir diferents activitats per conèixer el Parc Natural i les seves possibilitats educatives. Aquestes activitats han inclòs un petit itinerari de natura a càrrec de les educadores del Parc i una xerrada de la geògrafa i assessora del programa d'Aprenentatge-Servei Carme Frau sobre les aportacions que el Parc Natural de la Península de Llevant ofereix per a l'alumnat de les diferents etapes educatives.

Hi han participat un total de vuit centres, alguns dels quals ja hi participaren el curs passat, mentre d'altres s'hi incorporen aquest curs per primer cop: CEIP Ses Comes, CEIP Talaiot, IES Felanitx, IES Puig de Sa Font, IES Porto Cristo, IES Capdepera, IES Llorenç Garcies i Font i CC Sant Salvador.

ALS NOSTRES ESPAIS NATURALS

REPOBLACIÓ DE FLORA CATALOGADA I QUASI DESAPAREGUDA AL PARC NATURAL DES TRENC-SALOBRRAR DE CAMPOS

L'*Echinophora spinosa* és una planta pròpia de les dunes davanteres mòbils del litoral llevantí peninsular i de les Illes Balears. Es considera Vulnerable per a l'UICN i es va catalogar com a d'Espècial Protecció a les Balears.

Les poblacions d'aquesta planta a les nostres illes cada vegada es veuen més reduïdes. A Mallorca, a la platja de s'Arenal de Sa Ràpita, a un lloc molt concret del seu sistema dunar, hi perviu l'única població d'aquesta espècie dins el Parc Natural des Trenc- Salobrar de Campos. Dita població actualment quasi ja ha desaparegut fins a quedar-ne enguany amb només un sol brot.

La minva de l'espècie s'ha produït principalment a causa de l'impacte directe de les ones a la primera línia dunar, el seu hàbitat, durant els temporals. La reducció de la platja aèria i la desestabilització de les dunes per al trànsit humà i els animals de companyia agreugen aquest fet.

Així, prevista la seva desaparició, l'equip de gestió del Parc es va posar en contacte amb el Centre Forestal de Menut (CEFOR), perquè, a partir de les llavors guardades en el seu banc de germoplasma, s'intentàs fer planter per una possible replantació de l'espècie al Parc per millorar-ne la seva situació. D'aquesta manera, els tècnics del centre posaren en funcionament els protocols de germinació i, després d'uns 6 mesos, s'aconseguien unes 40 plàntules d'aquesta espècie a punt per plantar.

Amb l'ajuda de la brigada de l'IBANAT, es plantaren, a principis de novembre, els individus d'*E. spinosa*, per tal de poder aprofitar les pluges d'aquests mesos. El lloc escollit foren les dunes davanteres ben conservades de s'Arenal d'en Tem. Per protegir els nous individus, s'instal·laren sis tancats de protecció, de 2 x 2 metres i es col·locaren cartells informatius. La tasca de repoblació ha estat consensuada i supervisada en tot moment pel Servei de Protecció d'Espècies.

La col·laboració de tots aquests òrgans administratius i de gestió vinculats a la Conselleria d'Agricultura, Pesca i Medi Natural han fet possible la repoblació, en el Parc, d'aquesta espècie catalogada. Al futur, està previst fer noves repoblacions a altres dunes dins del Parc a partir d'aquests exemplars plantats. La finalitat de tot plegat, és preservar la biodiversitat i reconstituir els hàbitats de les dunes davanteres, les quals juguen un paper essencial per a la preservació de tot el sistema platja-duna.

UN CAS D'ÈXIT ALS NOSTRES ESPAIS NATURALS

ALLIBERAMENT DE FAUNA AUTÒCTONA. UN CLÀSSIC DE LES ACTIVITATS D'EDUCACIÓ AMBIENTAL A MONDRAGÓ

Uns dels objectius del Parc Natural de Mondragó, tal com estableix el seu Pla d'ordenació dels recursos naturals (PORN) és: *fomentar les activitats d'ús públic i d'educació ambiental que contribueixin a un millor coneixement, difusió i valoració de l'espai protegit i dels seus valors [...].*

Amb aquesta finalitat l'Equip d'educació i interpretació ambiental del Parc realitza periòdicament les anomenades Activitats d'Agenda, normalment dos dissabtes de cada mes, adreçades al públic en general, per tal de donar a conèixer i sensibilitzar sobre els valors naturals, culturals i paisatgístics de Mondragó. Degut a la gran diversitat d'hàbitats i a la importància de la petjada humana a Mondragó, la tipologia de les Activitats d'Agenda al Parc, pot ser molt variada: demostració d'anellament d'ocells, col·locació de caixes niu, jornades micològiques, itineraris etnològics, visita de jaciments arqueològics, itineraris poètics, etc...

Una de les més exitoses des de fa anys és l'Amollada de fauna autòctona recuperada, gràcies a la feina i col·laboració del COFIB (Consorti per a la Recuperació de la Fauna). Els objectius específics d'aquesta activitat els podem resumir en els següents:

- Conscienciar de la necessitat de preservar la nostra fauna autòctona i el seu habitat
- Conèixer qualcuna de les espècies silvestres que habiten al Parc, explicant les seves característiques, que mengen, a on viuen, quins problemes tenen etc...
- Fomentar l'estima pels animals i entendre la importància dels Espais Naturals Protegits
- Difondre la tasca de recuperació que fa el COFIB

Des de l'any 2012 aquesta activitat s'ha anat realitzant cada any, normalment a finals de setembre, amb una mitjana d'uns 25 participants. Fins al 2024 hi duim contabilitzats més de 350 participants, entre adults i infants. És una activitat orientada especialment per a famílies amb infants, degut a l'especial petjada emocional que els provoquen els animals als nins i nines. A més, el fet que siguin espècies silvestres normalment males de veure i que difícilment tendran mai tan a prop, fan que per a ells, l'amollada, sigui un moment molt especial.

Entre les espècies alliberades destaquen pel seu nombre i regularitat les tortugues de terra (*Testudo hermanni*), el xoriguer (*Falco tinnunculus*), l'eríçó (*Atelerix algirus*) i el sebel-lí (*Burhinus oedicnemus*), les quals troben a Mondragó el mosaic de conreu/garriga idoni per a elles. Però també hem amollat diverses vegades exemplars de falcó (*Falco peregrinus*), milana (*Milvus milvus*) o esparver (*Aquila pennata*). Fins i tot, però més rarament degut a que són nocturns, han tengut la sort d'amollar qualche òliba (*Tyto alba*) mussol (*Otus scops*) i mussol banyut (*Asio otus*).

Molts participants manifesten sovint que és una de les activitats d'agenda que més els agrada!!

LIMONIUMS AL PARC NATURAL DE SES SALINES D'EIVISSA I FORMENTERA

SES SALINES
D'EIVISSA I FORMENTERA
XENIB

El Parc Natural de ses Salines d'Eivissa i Formentera és un espai de gran riquesa botànica, on hi destaquen les diferents espècies de *Limonium*. Aquest gènere de plantes, conegut com a saladines, és característic de zones costaneres salines i es troba adaptat a condicions ambientals extremes. Les saladines presenten fulles coriàcies, sovint d'aspecte compacte, i flors petites, generalment de color porpra o blanc, que es disposen en inflorescències ramificades. La seva resistència a la salinitat i als sòls pobres en nutrients és una de les seves adaptacions més destacades.

Els sòls on creixen aquestes espècies són salins, sovint situats en zones humides litorals, marjals o prop de les salines. Aquest tipus de substrat, ric en sal i amb una elevada exposició al vent i al sol, dificulta el desenvolupament de moltes altres plantes, però crea un hàbitat ideal per a les espècies de *Limonium*.

Pel que fa a la protecció normativa, les saladines gaudeixen d'un estatus legal especial a causa de la seva vulnerabilitat. La majoria d'aquestes espècies estan incloses en la legislació de protecció d'espècies amenaçades a nivell europeu i local, com la Llista Vermella de Flora Vascular Balear, on es consideren endemismes amb diversos graus d'amenaça.

La distribució d'aquest gènere dins del Parc és desigual. A la banda del Parc a l'illa de Formentera, la diversitat d'espècies de *Limonium* és més elevada, amb presència de *L. cossonianum*, *L. grosii*, *L. formenterae*, *L. scorpioides*, *L. ebusitanum*, *L. gibertii*, *L. wiedmannii* i *L. echioides*. A la banda del Parc a l'illa d'Eivissa, en canvi, s'han identificat menys espècies, com *L. grosii*, *L. echioides*, *L. minutum*, *L. gibertii* i *L. ebusitanum*. Aquesta diversitat posa en evidència la riquesa botànica del Parc.

Les principals amenaces per a aquestes plantes són l'alteració dels seus hàbitats naturals per activitats humanes, com el turisme, la urbanització i la contaminació, així com els efectes del canvi climàtic, que poden augmentar la salinitat o modificar la dinàmica de les zones humides. A més, les espècies invasores poden competir amb aquestes plantes, posant en perill la seva supervivència. La conservació de les saladines és, per tant, essencial per a la biodiversitat del Parc Natural de ses Salines d'Eivissa i Formentera.

Fotografies: Arxiu del Parc Natural de ses Salines d'Eivissa i Formentera

LA MÈRLERA VERMELLA I LA COABLANCA

Fotos: Arxiu de la Conselleria d'Agricultura, Pesca i Medi Natural

MODIFICACIÓ DE LA CATEGORIA DE PROTECCIÓ DE DUES AUS D'ALTA MUNTANAYA

La mèrlera vermella (*Monticola saxatilis*) i la coablanca (*Oenanthe oenanthe*) són espècies d'aus típiques de zones muntanyoses, que s'han vist greument afectades pel canvi climàtic i per la pressió humana durant les èpoques de reproducció.

La mèrlera és una espècie de clima temperat mediterrani i d'estepa. El mascle té el cap blau i el pit i la coa vermellosos. La femella té el cos marronós i la coa vermella. Habita zones rocoses i pedregoses d'alta i mitja muntanya, amb vegetació herbàcia i matolls baixos. Necessita zones de vegetació baixa per alimentar-se i penya-segats i roquissars per instal·lar el niu. Darrerament la seva distribució europea ha patit una forta regressió. A les Illes Balears només es troba a Mallorca, on els territoris que ocupa han passat de 6-7 el 2013 a 4 el 2020 i l'any 2023 no s'ha trobat com a reproductora.

La coablanca és un ocell migrador que arriba a les Illes Balears per primavera. Ocupa espais oberts i pedregosos amb poca vegetació i tendeix a romandre a terra. El principal tret per reconèixer-la és el disseny de la coa, blanca i que finalitza en una T negra invertida. Els mascles tenen el pit blavós i un antifaç negre. Les femelles tenen colors ocres i no tenen antifaç. Tot i estar àmpliament distribuïda per Europa, a les Illes Balears els territoris que ocupa han patit una forta davallada, passant de 30 al 2013 a només 10 el 2023.

Una vegada estudiades les dades i els factors de risc, i vista la regressió de la distribució d'aquestes espècies a les Illes Balears, la Conselleria d'Agricultura, Pesca i Medi Natural va aprovar dia 9 de novembre d'enguany que, per a la seva conservació, les dues espècies s'inclouin en el Catàleg balear d'espècies amenaçades i d'especial protecció, en la categoria de «Vulnerable».

L'ENTREVISTA

Una conversa amb Juan Antonio López (el Nene)

Juan Antonio López López (el Nene) va néixer a Caravaca de la Cruz (Múrcia) l'any 1956, i l'any 1967 es va traslladar a viure a Mallorca, on hi ha desenvolupat tota la seva vida professional, fortament lligada a l'illa de sa Dragonera.

Quina relació teniu amb el parc natural de sa Dragonera?

Jo tota sa vida he fet feina entorn de sa Dragonera, inicialment fent les excursions típiques de la zona, des dels anys 60, en diferents barques. Després, amb la barca Margarita, hi vaig començar a fer feina com a patró, hi vaig estar 4 anys amb en Damià, l'amo de sa barca; quan ell va voler vendre la seva part del negoci i jo la hi vaig comprar, i vaig quedar de soci amb en Pep, amb qui ja ja havíem fet feina junts anys abans en un glass-bottom. Després els dos canviàrem de rumb, però casualment tornàrem coincidir anys després a cruceros Margarita.

Des de que vàrem començar a fer feina ha canviat molt tot; lògicament tot ha crescut: Sant Elm, tota la costa, el Port d'Andratx, que el coneixíem de quan encara no hi havia el club de vela; el llogaret de cala Fornells, cala Llamp... tot això no existia, ha evolucionat tot molt.

Jo me vaig retirar fa 6 anys, tot i que no en vaig perdre el contacte perquè encara era propietari. L'any 2022, quan el meu soci es va jubilar, ho vaig deixar definitivament i traspassàrem el negoci. Noltros dos ho fèiem tot a l'antiga: cobràvem en persona, ses reserves es feien per telèfon, tot era de tu a tu. Ara han canviat els temps, i s'empresa requeria actualitzar-se i adaptar-se a ses noves tecnologies.

En aquests anys les coses han canviat molt, al principi sortíem amb sa barca, ens aturàvem a qualque lloc de sa costa, i fèiem una paella pels turistes. Allò si que eren excursions, el que es fa ara ja és només transport, i no excursions. Jo per sort he viscut els anys 60, 70, 80, i 90 i eren una altra cosa, va ser una època molt guapa, però ara ja hi ha ja massa gent, s'ha desbordat tot.

I en relació a la natura, hi heu observat algun canvi?

Si, a sa Dragonera quan començàrem a anar-hi no hi havia ningú, era una illa privada, d'en Flexas (Sr. Joan Flexas, que comprà l'illa l'any 1941), i noltros teníem una consigna que era que quan hi havia una bandera fondejada, no hi podíem anar, perquè hi havia els propietaris. Tot s'any hi havia un amo a ses cases, i tenia un ase, i ànneres, gallines... Era com una possessió intacta.

Quan vaig començar a anar-hi amb ses barques, per exemple, hi havia colònies de corbs marins de més de 500, o de 1000. Ara darrerament potser en veus mitja dotzena, res a veure. Els anys 60 quan fèiem la volta a l'illa veure els corbs marins era un atracció enorme per als turistes, sobretot els corb marins cridaven molt s'atenció, però també els falcons.

Podríeu classificar el tipus de turistes que heu portat a sa Dragonera? Hi han tipologies clares de passatgers?

Noltros començàvem a fer feina a principis de febrer, i ja teníem gent interessada en es medi ambient, gent que anava a veure els ocells, amants de sa natura. Ja en ple estiu és diferent, alguns turistes arriben a s'illa i es pensen trobar una platja paradisiàca allà, bars i restaurants, i quan veuen que només hi ha roques i natura, tornen. És molt diferent es turista que hi anava en s'estiu que els que hi anaven en primavera per veure natura.

Hi van molts de mallorquins també, molts de grups, de tota Mallorca. Jo crec que no hi ha cap poble de Mallorca que no hagi organitzat excursions a sa Dragonera. I a part, noltros dúiem tots els col·legis i els instituts de Mallorca.

I de l'experiència del dia a dia com a patró, què en destacaríeu dels comentaris dels visitants?

Preciós! Tot en general, sa gent ho troba preciós. Sa gent que hi va, hi torna encantada, tant els estrangers com els mallorquins.

Sa Dragonera té molt de ganxo. De fet jo mateix hi he fet feina molts d'anys entorn de sa Dragonera, i com m'ha passat a mi, molts turistes que hi van, queden enganxat. Sa Dragonera és un parc natural i jo crec que a l'illa amb el pas del temps no hi ha hagut cap canvi gros, s'ha conservat. Noltros arribàvem, desembarcàvem en es moll i sa gent desapareixia: sa gent cerca ses vistes, sa tranquil·litat, els sons de les aus, tot... això no ha canviat.

El que sí ha canviat és que ara hi ha menys tranquil·litat, ara hi ha massa trui, però no a sa Dragonera, sinó en es seu entorn. A la mar hi ha moltes més barques, iots, sa costa està saturada, no l'illa, sinó els voltants. Per això sa gent que hi va repeteix, un any i un altre, els que hi van repeteixen sempre.

Quina anècdota o fet curiós podríeu destacar d'aquests anys?

Jo vaig fer el servei militar de 1976 a 1978, durant 18 mesos, i l'any 1977 jo estava destinat a fer el servei de vigilància en llanxes, i em tocava vigilar sa costa, i sa nostra feina en un determinat moment era impedir als ecologistes que volien passar a Dragonera, en ses mobilitzacions que feien per protestar i demanar que es protegís s'illa. Sa nostra missió aquells dies era fer guàrdia allà per a què no passassin, noltros havíem d'impedir ses protestes. Anys després, ara fa 7 anys (l'any 2017) va donar sa coincidència que jo els vaig haver de dur a Dragonera amb la Margarita en la commemoració del 40 aniversari d'aquella protesta per exigir la protecció de s'illa, quan en aquell moment jo era dels que els impedia sa protesta.

Al final ha compensat? Estau content de l'experiència amb la Margarita? Tornaríeu repetir, si fos el cas?

Si, clar, tota sa vida, ho he gaudit molt. Però ara que m'he jubilat el que em ve de gust és viatjar amb sa meua dona, cuidar es meu hort, gaudir d'aquesta etapa. Cada cosa té el seu moment, ara ja no tenc barca, ni en vull.

Els valors etnològics dels nostres espais

SEPARAR EL GRA DE LA PALLA

L'era que tenim al jardí del Centre de Recepció del Parc Natural de s'Albufera des Grau pertanyia a la finca agrícola del lloc de Llimpa. Fins als anys cinquanta el cultiu de blat era l'activitat principal dels llocs de Menorca. Testimoni d'aquest temps passat és que molts d'ells, en un punt elevat o «ventat», encara conserven la seva era. Les eres, que servien per separar el gra de la palla i fan entre 10 i 20 metres de diàmetre, estan enllosades (les més antigues) o enrajolades (com la nostra) i envoltades per un muret de blocs de marès (pedra calcària de l'illa) amb una osca. Segons la tradició popular, aquesta mossa servia per evitar que les formigues s'enduguin el gra, ja que les obliga a fer un recorregut de cara avall i el pes de la càrrega les faria caure.

La collita de cada any es feia a l'estiu i culminava amb la festa de les mesurades, que tenia com a finalitat mesurar la producció de l'any, sobretot la de blat i altres cereals, però també la de llegums i hortalisses.

A partir dels anys cinquanta, la mecanització del camp va dur a l'abandonament de les eres, però a molts llocs es conserven i són testimoni d'una època on el cultiu de blat era molt important en la societat menorquina. L'era del Centre de Recepció, avui en dia, és un espai d'esbarjo, on s'hi realitzen activitats educatives i lúdiques. Des del Parc Natural de s'Albufera des Grau, amb la conservació d'aquest espai, pretenem posar en valor el ric patrimoni rural del parc.

Autor: Col·lecció Ateneu de Maó

Fotografia: Arxiu del Parc Natural de s'Albufera des Grau

Els valors etnològics dels nostres espais

EL CANAL DE REC

S'ALBUFERA
DE MALLORCA
XENIS

La fesomia actual de s'Albufera es deu, sobretot, a les obres de dessecació que entre 1863 i 1871 realitzà la New Majorca Land Company, una empresa anglesa propietat de John F. LaTrobe Bateman i William Hope. Amb un contingent de més de 1.500 treballadors realitzaren titàniques reformes estructurals en el sistema de drenatge, regadiu i comunicació viària d'un paratge que, any rere any, s'inundava. En conseqüència, el comportament de l'aigua dins l'aiguamoll es transformà per sempre més.

Fins llavors, les pluges, el broll dels ullals i l'arribada de les torrentades a través del torrent de Muro (Almadrà) i el de Sant Miquel (on vessen les Fonts Ufanes de Gabellí) anaven omplint els terrenys deprimits d'una albufera que abarcava el doble de territori que avui dia i s'estenia des dels prats i marjals de Muro i Sa Pobla a Ponent, el prat de Son Serra a Migjorn, fins a l'oratori de Santa Anna d'Alcúdia a Tramuntana.

Després de les obres de dessecació dirigides pels "anglesos", molts d'estanys i llissers de certa profunditat quedaren abolits i multitud de síquies i canals interconnectats drenaven l'aigua dels prats cap a s'Oberta, on també desembocava a la mar el Gran Canal, que ajuntava el curs dels torrents en un nou llit i evitava els desbordaments.

Les noves terres guanyades a l'aigua es posaren en cultiu mitjançant contractes anuals dels pagesos amb "s'Empresa" britànica, i feren de s'Albufera la finca de reguiu més gran de l'Europa d'aquell temps. Un dels elements essencials per a l'explotació agrícola de s'Albufera va ser, sens dubte, el Canal de Rec, una obra d'enginyeria hidràulica que permetia distribuir l'aigua de la font de Son Sant Joan a les parcel·les cultivades i que causà admiració a la Mallorca de l'època.

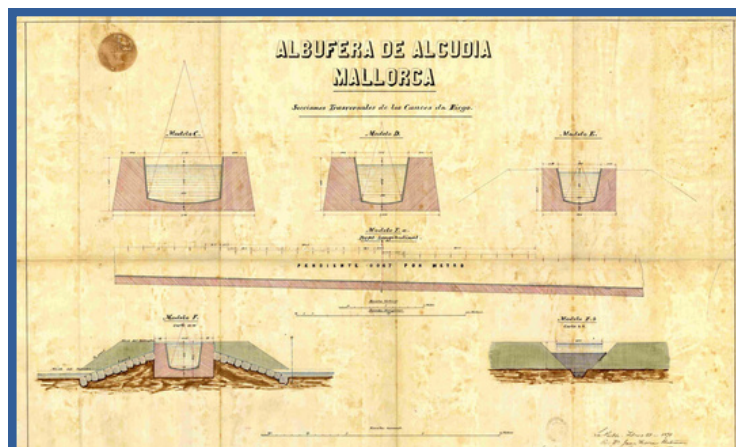
«Menció aparte y a pardemunt de tot, merex es Canal Rec qu'es una de ses maravelles principals. Perque heu creguen aquells que may l'han contemplat en detenció, únicament direm que té una estensió ¡notauhó bé! De 72.000 metros o sien 14 llogos de llargari, que pagant dit Canal a duro es pam, que es axí com se diu que costá, val uns 400.000 mil duros. Aquest Canal vulgarment anomenat Riego que a trossos está ja destruït havia de servir per regar per medi de sifons admirables tota s'Albufera de sa caudalosíssima Font de Son Santjuán. Aquesta font que surt en aquesta possessió no gayre enfora de Muro serveix actualment per regar ses hortalisses, canyoms y sobre tot els arrossars, per medi d'una gran roda hidràulica que pot elevar un metro cubic d'aygua en cada segon. No hey ha que tenir ansi de que axuc dita font qu'es tant caudalosa com un riu, doncs son tants els uyals que brollan aygua dolça que donen l'enorme cantitat d'un metro cubic per segon». (Revista Sa Marjal, 1910).

Tot i l'exageració de la premsa de llavors, el llarguíssim Canal de Rec (16 Km) envoltava tota s'Albufera. Part del canal s'elevava per damunt del nivell dels camins, construït de paret seca però encimentat a l'interior, i altres trams arribaven a anar mig soterrats, per aconseguir la inclinació desitjada que necessitava l'aigua per a circular. Les seves parets són encara visibles a molts de trams, tant al camí de Son Serra, com a Ses Puntes, com al camí dels Senyals. Imaginau quina obra d'enginyeria no devia ser que, únicament per gravetat i amb l'ajut d'un sistema de sifons, feia córrer l'aigua fins a les parcel·les més allunyades de s'Albufera, gairebé a tocar de les murades de Pol·lèntia.

Malauradament, l'auguri que deixà per escrit el Vicari Perera a Sa Marjal sobre un broll inacabable d'aigua dolça de la font, avui dia es troba compromès. L'aigua de la font de Son Sant Joan ja no vessa exclusivament dins s'Albufera. Als anys 1960 se'n derivà bona part del cabal per abastir d'aigua la nova zona turística de la Platja de Muro i Can Picafort. Aquest fet, sumat a la sobreexplotació de l'aqüífer i a la constant elevació del nivell de la mar, han contribuït a la progressiva salinització de s'Albufera i als canvis en la seva biodiversitat.

Foto: Arxiu del Parc Natural de s'Albufera

Plànol: expedient de dessecació presentat per J.F. Bateman al Servei d'Obres Públiques (1871). Arxiu del Regne de Mallorca

NOTES CURTES DELS ESPAIS NATURALS PROTEGITS

Articles promocionals del Parc Nacional de Cabrera elaborats per les persones usuàries del centre ocupacional i el centre de dia de Mater

L'any 2022 es va iniciar el projecte de voluntariat ambiental del Parc Nacional Marítimoterrestre de l'Arxipèlag de Cabrera per a persones amb discapacitat intel·lectual i del desenvolupament (DID), Marplena d'Oportunitats, en col·laboració amb l'organització MATER.

Des de llavors, els usuaris del Centre de Dia de Mater han participat a Cabrera en la neteja d'algunes de les seves platges, recollint una gran quantitat de residus provinents de la mar i contribuint a la conservació dels seus ecosistemes i la biodiversitat.

Segons MATER: *"Aquest projecte ambiental ens ha donat l'oportunitat de treballar un dels nostres valors principals, la cura de la natura. A més, hem pogut ser agents actius de la societat, ja que hem estat voluntaris i hem participat en la recollida de plàstics a la platja de Cabrera"*.

Després de l'èxit del primer any, fa uns mesos es va proposar a Mater l'elaboració d'una sèrie d'articles promocionals del Parc Nacional. Es va pensar en Mater perquè es volia crear un marxandatge local, artesanal i molt especial.

Amb aquest objectiu, els usuaris del Centre de Dia van realitzar dibuixos en un taller d'art inspirats en la mar, les espècies que es troben a Cabrera i la importància de la seva conservació. Alguns d'aquests dibuixos es van seleccionar per ser impresos en gorres i bosses de cotó.

D'altra banda, els usuaris del Servei Ocupacional han elaborat sabons amb productes 100% naturals, encens de gessamí, clauers amb llana d'ovella mallorquina inspirats en la fauna de Cabrera, i llibretes de suro amb bolígrafs, personalitzant les portades de forma lliure.

El passat mes d'octubre es va presentar al Centre de Visitants de sa Colònia de Sant Jordi la nova col·lecció d'articles de marxandatge. Des del Parc estem molt satisfets amb els resultats, ja que es tracta de productes molt especials i exclusius.

Foto: Arxiu Parc Nacional Marítimoterrestre de Cabrera

Ampliació d'una llacuna a la Reserva Natural de s'Albufereta

D'ençà la declaració de s'Albufereta com a Reserva Natural l'any 2001, l'equip de gestió hi treballa amb l'objectiu de millorar els recursos existents, prioritzant la conservació de la zona humida, però també afavorint el gaudi dels visitants.

Abans de la seva protecció, el prat de Can Cuirassa es trobava fortament afectat per abocaments d'enderrocs i material de rebllit. Amb l'objectiu de recuperar els seus valors naturals, l'any 2010 es va dur a terme un ambiciós projecte de restauració del Prat que, amb l'extracció de més de 17.000 tones de residus de construcció i demolició, va permetre la recuperació d'una bona part de les aigües obertes existents a la zona.

Aquest estiu passat, els treballs de restauració han continuat amb l'ampliació d'una de les llacunes existents, inclosa a un hàbitat de conservació preferent a nivell europeu (hàbitat 1150), gràcies a l'extracció de més de 3.000 m³ de sediments. Al mateix temps, s'ha adequat un camí d'accés a un observatori de fauna que està previst que es pugui construir l'any que ve.

Així, la nova llacuna té una extensió d'uns 5.400 m², i una fondària mitjana d'1 metre. Just acabades les obres ja s'hi podien observar aus aquàtiques migratòries que la feien servir com a zona de descans i alimentació. Però no sols beneficiarà nombroses aus aquàtiques com l'àguila peixetera, fotges, ànneres o agrons, sinó que ratapinyades, anguiles, libèl·lules i altres invertebrats aquàtics, així com macròfits submergits, hi trobaran un hàbitat adequat.

Foto: Arxiu Reserva Natural de s'Albufereta

XENIB

XARXA ESPAIS NATURALS
ILLES BALEARS